

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра практичної та клінічної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАЦІЄНТІВ ІЗ
СОМАТОФОРМНИМ РОЗЛАДОМ ДИХАННЯ З ВІДДІЛЕННЯ НЕВРОЗІВ

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PATIENTS WITH SOMATOFORM
BREATHING DISORDER FROM THE NEUROSIS DEPARTMENT

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальність 053 Психологія
Степко Лаврентій Олександрович

Керівник: доктор біологічних наук, професор кафедри
практичної та клінічної психології
Псядло Едуард Михайлович

Рецензент: Заступник директора з науки УкрНДІ
Медицини транспорту МОЗ, канд. біол. наук,
старший науковий співробітник Лебедева Т.Л.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від _____ 2020 р.

Завідувач кафедри _____

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № _____

протокол № ___ від _____.____.2020 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК _____

(підпис)

Одеса – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СОМАТОФОРМНІ РОЗЛАДИ, СОМАТОФОРМНА ВЕГЕТАТИВНА ДИСФУНКЦІЯ СИСТЕМИ ДИХАННЯ.	
1.1 Соматформний розлад в сучасній медицині	6
1.2 Соматформна вегетативна дисфункція - як вид соматформного розладу.....	10
1.3 Соматформна вегетативна дисфункція системи дихання	23
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ ПАЦІЄНТІВ З СОМАТОФОРМНОЮ ВЕГЕТАТИВНОЮ ДИСФУНКЦІЄЮ.	
2.1 Психологічні особливості пацієнтів страждаючих на СВД	36
2.2 Мультидисциплінарне обстеження хворих СВД	43
2.3 Психотерапія в роботі з хворими СВД	44
2.4 Фармакотерапія в роботі з хворими з СВД	52
2.5 Реабілітація в санаторіях і фізіотерапевтичне лікування хворих з СВД...	55
Висновки до другого розділу:	61
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЯ ДИСФУНКЦІОНАЛЬНОГО ДИХАННЯ.	
3.1 Окремі питання дисфункціонального дихання	62
3.2 Етапи лікування дисфункціонального дихання	64
Висновки до третього розділу	79
ВИСНОВОК	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83
ДОДАТОК	90

ВСТУП

Дана робота присвячена проблемі соматоформної вегетативної дисфункції системи дихання. В даний час ролі функції дихання у психології, нажаль, приділяється мало уваги.

Не зважаючи на те, що важливість теми, була зазначена, такими вченими як, доктор медичних наук Простомолотов В.Ф., і Гоженко Єлена Анатоліївна, Карвасарський Борис Дмитрович, Собенніков Василь Самуїлович, Вейн Олександр Мусійович, Васильєва-Линецька Лариса Яківна, та ін., згідно з даними електронної бібліотеки «eLibrary.ru», зі 108 публікацій російською мовою з даної тематики, на даний момент існує тільки 15 психологічних досліджень, і стосуються вони, головним чином, «гіпервентиляційного синдрому» та «нейрогенної гіпервентиляції», незважаючи на те, що перелік фактично існуючих діагнозів значно ширше.

Важливим фактором при вивченні питання СВД, постає неузгодженість, яка спостерігається на сьогоднішній день в роботі профільних фахівців, що обстежують пацієнтів з ознаками соматоформної вегетативної дисфункції.

Даний фактор є наслідком в рівній мірі як відносної новизни і не розробленості самого предмета, так і відсутності в системі багатьох поліклінік штатних психіатрів та психотерапевтів, які могли б брати участь у комплексному обстеженні пацієнтів що надходять, та їх грамотному лікуванні.

Так, з 16 перевірених нами установ, штатний психіатр був присутній тільки в одному, а психотерапевти у двох лікувальних закладах.

Згідно з висновками у роботах Васильєвої-Линецької Л.Я. [6], Простомолотова В.Ф. [40], та інших вчених, значний відсоток пацієнтів кардіологів, пульмонологів, неврологів, гастроентерологів - це потенційні клієнти психотерапевтів.

Однак на сьогоднішній день, нажаль, питання комплексних обстежень та призначення лікувально-реабілітаційних заходів, все ще не функціонує по

логічно - обґрунтованим схемам, з залученням спеціалістів по психічному здоров'ю.

Мета даної роботи – вивчити психологічні особливості пацієнтів, специфіку проявів та сучасних методів лікування соматоформної вегетативної дисфункції, виявити можливості інтеграції спортивних тренувальних комплексів в оздоровчий процес, для впливу на дихальний патерн в рамках корекції соматоформної вегетативної дисфункції системи дихання.

Завдання роботи:

1. Проаналізувати психологічні особливості пацієнтів, та стан соматоформної вегетативної дисфункції в сучасній медицині;
2. Вивчити існуючі розлади в рамках соматоформної вегетативної дисфункції системи дихання;
3. Проаналізувати сучасні методи лікування в рамках фармакотерапії, психотерапії, фізіотерапії;
4. Розглянути можливості активної корекції дихальної функції;
5. Знайти спортивний напрямок, що в максимальному ступені відповідає завданням корекції дихальної функції в рамках системи;
6. Визначити напрямки подальшого дослідження механізмів корекції патерну дихання.

Об'єктом дослідження – є соматоформна вегетативна дисфункція системи дихання.

Предмет дослідження - психологічні особливості пацієнтів страждаючих на СВД та способи впливу на дихальний патерн в контексті корекції СВД системи дихання.

Методи. Дедуктивний метод використовується при переході від розгляду соматоформного розладу(СР) взагалі, до конкретного його виду – соматоформної вегетативної дисфункції (СВД), а потім, в порядку подальшої конкретизації, – до специфічних підвидів соматоформних вегетативних дисфункцій.

Метод аналізу застосовується трьохетапно: на рівні диференціації СР на СВД, потім при виявленні конкретних форм СВД в різних системах організму і, нарешті, при виявленні специфічних проявів даного захворювання в рамках кожної окремої системи.

Метод аналогії використовувався при вивченні питання використання тренувальних програм корекції дихання, по відношенню до пацієнтів, які страждають на соматоформну вегетативну дисфункцію системи дихання.

Структура та об'єм роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатку. В цілому 91 сторінка.

ВИСНОВОК

Корекція дихальної функції - це об'ємна міждисциплінарна проблема, в зв'язку з чим в даній роботі проводився аналіз поглядів на соматоформну вегетативну дисфункцію в розрізі тих областей знань, які в тій чи іншій мірі стикаються з даним симптомокомплексом в своїй роботі.

Було розглянуто основні психологічні особливості пацієнтів що страждають на соматоформні розлади, що є важливим фактором в процесі розробки лікувальних заходів, для можливості створення найбільш адаптивних програм відновлення, які повинні будуватися з урахуванням специфіки пацієнтів.

Досліджуючи проблему діагностики, стало очевидним що стандартні процедури ускладнюються відсутністю скільки-небудь чітких описових характеристик пережитих симптомів самими пацієнтами. До цього слід додати також специфічність і складність у відстеженні симптому, який зникає в процесі медичного обстеження, з огляду на зниження психологічної напруги пацієнта, який, опинившись в клініці, заспокоюється в очікуванні кваліфікованої допомоги.

Тим же процедурам обстеження потенційних органічних змін до певної міри перешкоджає функціональна нездатність пацієнтів до об'єктивних вимірів з причин підвищеної невротизації, пов'язаної з будь-якими змінами патернів дихання.

Тому різні види досліджень, що вимагають дихальної активності, на етапі проведення можуть саботуватися самими пацієнтами, що ускладнює отримання об'єктивної картини.

У той же час ми стикаємося з протилежною ситуацією в середовищі фахівців-спортсменів, діяльність яких безпосередньо пов'язана зі сверхінтенсивними дихальними навантаженнями.

Тут представлена описова характеристика фізіологічних відчуттів з якими стикається людина, що сприяє зняттю психологічного навантаження за

рахунок зникнення невідомих складових симптомокомплексу, найбільш повний словник термінів, що описує відчуття пережиті людиною в процесі звичайного дихання і дихання в режимі навантаження.

Також запропонований багатий інструментарій корекційної роботи для виправлення патерну дихання, нормалізації і розвитку дихальної функції в цілому.

Все це говорить про те, що потрібні подальші дослідження в прив'язці дисфункції дихання до специфіки роботи фридайверів.

Вивчення діючих методик даного виду спорту і апробація в клінічних умовах окремих технік з подальшим формуванням комплексів, адаптивних для всіх груп пацієнтів з урахуванням специфіки переживань особистого дихального досвіду, ми вважаємо максимально продуктивним.

Таким чином, нами були реалізовані завдання вивчення специфіки розвитку і функціонування СВД, психологічних особливостей пацієнтів, симптоматики і пошуку напрямків для подальших досліджень, де наступним етапом має стати побудова моделі лікування соматоформної вегетативної дисфункції методами сучасних напрямків активної роботи з диханням.

СПИСОК ВИКРОСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аріна Г.А. Психосоматичний симптом як феномен культури // Психосоматика: тілесність і культура / За ред. Ніколаєвої. М .: Академічний Проект, 2009. – С. 23-34.
2. Аріна Г.А., Ніколаєва В.В., Леонова В.М., Поглядна психосоматичний розвиток дитини // Журнал Культурно-історична психологія.2012.№4. -С.6
3. Балашова Є.Ю., Ковязіна М.С., Нейропсихологічна діагностика в питаннях і відповідях.К .: Генеза, 2013. – 240 с.
4. Бенца Т. М., Нейроциркуляторна дистонія: раціональні підходи до діагностики та лікування // Журнал Ліки Україні. MedicineofUkraine.2018.№3. 3 219.
5. Бернштейн Н.А. Фізіологія рухів і активність, Москва, Вид-во Наука, 1990, 496 с.
6. Васильєва-Линецька Л. Я. Соматоформна вегетативна дисфункція: еволюція діагнозу і підходів до лікування, традиційна і сучасна фізіотерапія // Східноєвропейській журнал внутрішньої та сімейної медицині.2018.№2. С. 26.
7. Вейн А.М., Молдовану І.В. Нейрогенная гіпервентиляція. – Кишинів: Штиинца, 1988.182 с.
8. Веракса А.Н. Роль символічного і знакового опосередкування в пізнавальному розвитку // Питання психології.2006.№6.С. 14- 24.
9. Веракса А.Н. Символічне опосередкування в пізнавальній діяльності: Монографія.М .: МГУ, 2010.151 с.
10. Гришин В.Г. Варіабельність дихання в нормі і при функціональних порушеннях регуляції зовнішнього дихання: автореф. дис. канд. біолог. наук.– Новосибірськ, 2011 року.
11. Гришин В. Г., Гришин О. В., Парамошкіна О. В. Респіраторне біокерування в корекції функціональних дихальних розладів у дітей з психосоматичною паталогією. // Бюлетень СО РАМН, Новосибірськ, том 30,

№ 6, 2010.

12. Гришин О.В. Психогенна задишка і гіпервентиляційний синдром. - Новосибірськ: Манускрипт, 2012.224 с.
13. Дараган Н.В., Чикіна С.Ю. Гіпервентиляційний синдром в практиці лікаря пульмонолога: патогенез, клініка, діагностика // Пульманологія.2011.№5.С. 87-96.
14. Дерманова. І.Б. Діагностика емоційно-морального розвитку СПб.: Мова, 2002.176 с.
15. Єфремова О.В. Суб'єктивна семантика інтрацепції при іпохондричних синдромах: дис. канд. психолог. наук. М., 1991.
16. Зейгарнік Б.В. Опосередкування і саморегуляція в нормі та патології // Вісник Московського Університету, сер.14. Психологія.1981.№2.С. 9-1
17. Ісаєв Г.Г. Центральні та периферичні механізми утрудненого дихання у людини // Успіхи фізіології. 36.№3,2005. –С. 56- 64.
18. Караяном А. Г. Психологія бойового стресу і стрес-менеджменту. Навчальний посібник для ВНЗ, 2-е видання, 2020 р
19. Карвасарский Б. Д., Простомолотов В. Ф. Невротичні розлади внутрішніх органів. Монографія.К .: Штиинца, 1988 г.165 с.
20. Карпова О. Ю, Свістущкін В.М. Дисфункція голосових складок (ларінгоневроз) і бронхіальна астма: проблеми диференціальної діагностики // Журнал РМЗ.2016.№4. С. 269-272.
21. Коваленко Н.А. Емоційний і тілесний досвід дитини з бронхіальною астмою, дис. канд.псіхол.наук., М., 1998.
22. Колчинська А.З., Циганова Т.Н., Остапенко Л.А. Нормобаричне інтервальне гіпоксичне тренування в медицині і спорті.М .: Медицина, 2003.408 с.
23. Колядко С. П. Психологічні особливості хворих на соматоформні вегетативну дисфункцію з пароксизмальними станами // Медична психологія. – 2006. – №6. – С. 14-24.

24. Краснов В.М. Розлади афективного спектру. – М.: Практична медицина, 2011. - 432 с.
25. Левіна А.М. Нові ідеї в медицині. Уч. посібник.– М .: Сенс, 1913.
26. Любан-Плоцца Б., Пельдінгер В., Креггер Ф. психосоматичний хворий на прийомі у лікаря.СПб .: НДПІ ім. В.М. Бехтерева, 1994.245 с.
27. Майоль Ж. Людина-дельфін.М., Думка, 1987.256 с.
28. Малкіна-Пих І. Г., Психосоматика: Довідник практичного психолога.М .: Ексмо, 2005.992 с.
29. Молдовану І.В. Гіпервентиляційний синдром і інші порушення дихальної системи // Вегетативні розлади: клініка, діагностика, лікування / під. ред А.М. Вейна М.: Медичне інформаційне агентство, 2000.С. 189209.
30. Молчанова Н. В. Основи пірнання з затримкою дихання: навчально-методичний посібник з фридайвінгу.М .: Суттєво, Профіль, 2011.144 с.
31. Молчанова Н. В., Щукін Є.А. Вплив деяких психологічних особливостей особистості фридайвера на схильність до блекауту // Екстремальна діяльність людини.2015.№2 (35).С. 3335.
32. Миколаєва В. В., Аріна Г. А. Від традиційної психосоматики до психології тілесності // Вісник Московського університету. Серія 14: Психологія.1996.№ 2.С. 8-12.
33. Миколаєва В.В., Аріна А.Г. Клініко-психологічні проблеми психології тілесності // Психологічний журнал.2003.Т. 24.№1.С. 119-126.
34. Миколаєва В.В., Аріна А.Г. Принципи синдромного аналізу в психології тілесності // I Міжнародна конференція пам'яті А.Р. Лурія. Збірник доповідей / Под ред. Е.Д. Хомський, Т.В. Ахутіна.М., 1998.С. 75-82.
35. Миколаєва В.В. Вплив хронічної хвороби на психіку.М., 1987.168 с.
36. Миколаєва В.В. Клінічна психологія тілесності // Психосоматика: тілесність і культура: Навчальний посібник для вузів / Під ред. В.В. Ніколаєвої.М .: Академічний проект, 2009.С. 49-72.
37. Миколаєва В.В. Особистість в умовах хронічного соматичного захворювання. дис. д-ра. психол. наук. М., 1992.

38. Орлова М.М Умови формування змін особистості хворих з захворюваннями легень, дис. канд.псіхол.наук. М., 1982.
39. Програма навчання «Інструкторський курс» [інтернет джерело] // Федерація фридайвінга Росії URL: https://freediving.ru/ru/Инструкторский_курс (дата звернення 20.03.2020).
40. Програма навчання «4 хвиля» [інтернет джерело] // Федерація фридайвінга Росії URL: https://free-diving.ru/ru/4_волна (дата звернення 20.03.2020).
41. Простомолотов В. Ф., Карвасарський Б. Д. Невротичні розлади внутрішніх органів. Монографія, м. Кишинів: Штиинца, 1988. – 165 с.
42. Простомолотов В. Ф. Погранична психіатрія. Навчальний посібник, г. Одеса: Апрель, 2016.- 455 с.
43. Простомолотов В. Ф. Соматоформні вегетативні дисфункції клініка, патогенез, терапія: дис. доктор мед. Наук. СПб., 2002.
44. Психологічний словник / під ред. В.П. Зінченко, Б.Г. Мещерякова.М .: Астрель, 2007.479 с.
45. Рассказова О.І., Тхостов А.Ш. Клінічна психологія сну і його порушень.М .: Сенс, 2012.320 с.
46. Рябов Г.А. Гіпоксія критичних станів.М .: Медицина, 1988.288 с.
47. Сафонов В.А. Як дихаємо, так і живемо.– М.: Національне огляд, 2004.- 135 с.
48. Старшенбаум Г.В. Психосоматика і психотерапія: зцілення душі і тіла.–М .: Вид-во Інституту психотерапії, 2005.496 с.
49. Схема нейропсихологічного дослідження / Під ред. А.Р.Лурії.М .: МГУ, 1973.
50. Токарева Н.А., Гіпервентиляційний синдром при соматичній патології (на прикладі бронхіальної астми, гіпертонічної хвороби) і органному неврозіособливості перебігу та лікування: автореф. дис. канд. мед. наук., М: 2004.
51. Трушенко Н. В. Вербальні характеристики задишки у пацієнтів з

- бронхіальною астмою, хронічними обструктивними захворюваннями легень та гіпервентиляційним синдромом: дис. канд. мед. наук, М., 2014
52. Тхостов А.Ш. Психологія тілесності. М., «Сенс», 2002. 287 с.
53. Фізіологія дихання: навчальний посібник / А.Г. Заріф'ян, Т.Н. Наумова, А. К. Нартаева, І.Є. Кононець. Бішкек: Вид-во КРСУ, 2013. 146 с.
54. Чижова А. И. Психологічна корекція відношення до хвороби у хворих соматоформними розладами: дис. канд. психол. наук. СПб., 2012.
55. Щукін Є.А. Тривожність і схильність до ризику фридайвера як фактори схильності до блекауту // Теоретичні та прикладні аспекти сучасної науки: збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції / ред. М.Г. Петрової. Білгород: ІП Петрова М.Г., 2014 року, Частина 6. С. 231-233.
56. Яньшин П. В. Практикум з клінічної психології. Методи дослідження особистості. СПб: Пітер, 2004. 336 с.
57. Alkan N., Akis T., Psychological Characteristics of Free Diving Athletes: A Comparative Study // International Journal of Humanities and Social Science. – 2013. – Vol. 3. – N 15. – P. 150 – 157.
58. Brannan S., Liotti M., Egan G., Shade R., Madden L., Robillard R., Abplanalp B., Stofer K., Denton D., Fox P.T. Neuroimaging of cerebral activations and deactivations associated with hypercapnia and hunger for air // PNAS. – 2001. – Vol. 98. – N 4. – P. 2029–2034.
59. Brannan S., Liotti M., Egan G., Shade R., Madden L., Robillard R., Neuroimaging of cerebral activations and deactivations associated with hypercapnia and hunger for air // Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. – 2001. – N 98. – P. 2029–2034.
60. Billaut F, Gueit P., Faure S., Costalat G., Lemaitre F. Do elite breath-hold divers suffer from mild short-term memory impairments? // Applied physiology nutrition and metabolism. – 2018. – Vol. 43. – N 3. – P. 247-251.
61. Brashear R.E. Hyperventilation syndrome // Lung. – 1983. – № 161. – p. 257–273.

62. Decuyper M., De Bolle M., Boone E., De Fruyt F. The relevance of personality assessment in patients with hyperventilation symptoms // *Health Psychology*. – 2012. – Vol. 31. – N 3. – P. 316–322.
63. Elsner R., Gooden B.A. *Diving and Asphyxia, a comparative study of animals and man*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983 – 168 p.
64. Ferretti G., Costa M. Diversity in and adaptation to breath-hold diving in humans // *Comparative Biochemistry and Physiology*. – 2003. – N 136 (1). – P.205–213.
65. Foster G.E., Sheel A.W. The human diving response, its function, and its control // *Scandinavian journal of medicine & science in sports*. – 2005. – N 15. – P. 3–12.
66. Garssen B. Role of stress in the development of the hyperventilation syndrome // *Psychotherapy and Psychosomatics*. – 1980. – N 33. – P. 214–225.
67. Lazarus H.R, Kostan J.J. Psychogenic hyperventilation and death anxiety//*Psychosomatics*. – 1969. – N 10. – P. 14-22. 90. Lewis B.I. Hyperventilation syndromes: clinical and physiologic observations//*Postgrad Med*. – 1957. – N 21. – P. 259-271.
68. Ley R. Blood, breath, and fears: a hyperventilation theory of panic attacks and agoraphobia // *Clinical Psychology Review*. – 1985. – Vol.5. – P. 271–285.
69. Parkes M. J. Breath-holding and its breakpoint // *The Physiological Society*. – 2006. – Vol. 91. – N 1. – P. 1–15.
70. Ridgway L., McFarland K. Apnea diving: long-term neurocognitive sequelae of repeated hypoxemia // *The Clinical Neuropsychologist*. – 2006. – N 20. – P.160–176.
71. Ross A., Steptoe A. Attenuation of the diving reflex in man by mental stimulation// *Journal of Physiology*. – 1980. – N 302. – P. 387– 393.
72. Schagatay E, van Kampen M, Andersson J. Effects of repeated apneas on apneic time and diving response in non-divers // *Undersea Hyperb Med*. – 1999. – N 26(3): P. 143–149.

73. Schagatay E. Predicting performance in competitive apnoea diving. Part I: static apnoea // *Diving and hyperbaric medicine*. – 2009. – Vol. 39. – N 2. – P. 88-99.
74. Steinberg F., Pixa N.H., Doppelmayr M. Electroencephalographic alpha activity modulations induced by breath-holding in apnoea divers and non-divers // *Physiology and Behavior*. – 2017. – Vol. 179. – P. 90–98.
75. Tok S. The big five personality traits and risky sport participation // *SocialBehavior and personality*. – 2011. – N 39(8) – P. 1105-1112.
76. Van Dixhoorn J., Duivenvoorden H. J. Efficacy of nijmegen questionnaire of the hyperventilation syndrome // *Journal of Psychosomatic Research*, 1985, Vol. 29, N 2, pp. 199-206.
77. Wolf, S. Psychophysiological influences on the dive reflex in man // *NeuralMechanisms in Cardiac Arrhythmias*. – New York: Raven Press. – 1978. – P. 237 – 250.
78. Wolf S., Schneider R.A., Groover M.E. Further studies on the circulatory and metabolic alterations of the oxygen-conserving (diving) reflex in man // *Transactions of the Association of American Physicians*. – 1965. – N 78. – P. 242 – 254.